

Roger Moreno Rathgeb op het nieuwe woonwagenveld in Vaals. Foto: Chris Keulen

Wat bezielt een Limburgse woonwagenveldwoner om een Requiem voor Auschwitz te schrijven? Muziekonderwijs kreeg hij nooit. Komende week, op 3 mei, gaat zijn requiem in première. Later trekt het requiem naar Krakau, Boekarest, Frankfurt, Praag en Boedapest.

Koorrepetitie in Tilburg.

Een muzikaal monument voor Auschwitz

aan „als een molerslag“. De omvang van het complex overweldigde hem. Vitrines, gevuld met koffers, portretten en menschenhaar, werkten op zijn zenuwen. Alsof hij stemmen hoorde schreeuwen. Alsof handen naar zijn keel grepen. Alsof hij het Zylken-ig van nog rook. Roger Moreno veron- schuldigde zich voor zijn levendige verbeelding. Hij is nu eenmaal „sensibel“. Hij kan daar niks aan doen.

Hij wist meteen dat hij een muzik- stuk voor de slachtoffers wilde maken. „Een muzikaal monument.“ Voor alle slachtoffers, niet alleen voor omgekomen Sinti. „Allemal heb- ben ze dezelfde gang naar de gas- kamers gemaakt.“

Maar wat voor muziek- stuk moest hij maken? Een symfonie vond hij „te oppervlakkig“. Er moest tekst bij. Waar haalde hij een tekst vandaan? „Waarom maak je geen requiem?“ Hij weet niet meer wie met deze suggestie kwam. Hij had geen idee wat een requiem was.

Hij verdiepte zich in de opbouw van het requiem, een mis en de do- den met de dood te verzoenen. Dat sprak hem aan. Maar dat het een ou- de katholieke traditie was, stond hem

tegen. Hij is niet-kerkelijk. En dan die tekst in het Latijn, wat zei die? Pas toen hij het Requiem van Verdi hoor- de en de Duitse vertaling las, gaf hij zich gewonnen.

Het was 2007, acht jaar later. De di- recteur van het International Gypsy festival in Tilburg, Albert Siebelink, hoorde van zijn onvolgdoende muzik- stuk. „Waarom maak je het niet af, vroeg Siebelink? Helpe het als ik er- voor zorg dat het wordt uitgevoerd!“ Die trap onder mijn kent had hij nodig. „Toen ben ik er echt voor gaan zitten.“ Elke dag van 8 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens. Hij rookte een

buil shag per nacht. Zes maanden had hij nodig voor de structuur van de laatste twee delen. Orkestreren kostte hem nog eens jaar.

Van meet af aan wist hij welk or- kest zijn requiem moest spelen. Dat was de Roma en Sinti Philharmoni- ker, het enige orkest ter wereld dat uitsluitend uit Roma en Sinti be- staat. De muzikanten komen uit heel Europa. De zigeuner Riccardo Sahiti is leider en dirigent.

Riccardo Sahiti wilde het requiem wel spelen. „Hij vond het een heel mooi werk“, vertelt Roger Moreno. „Hij heeft de partituur kennelijk al- leen maar oppervlakkig doorgeke- ken. Anders had hij alle fouten wel gezien.“

tot het koor te richten, loopt hij aar- zeland naar voren.

„Iedereen dat jullie dit werk heb- ben ingestudeerd, ik weet dat ik het jullie erg lastig heb gemaakt, vooral sopranen en tenoren, jullie moeten zwoegen en lijden. Denk aan de men- sen die in Auschwitz hebben gele- den. De drie jaar dat ik aan het requi- em werkte, hebben ik en mijn vrouw geleden. Dan is het misschien niet zo erg dat jullie een klein uur lijden. Zo- lang als het requiem duurt.“

„Een simpel eerbetoon aan de slachtoffers van Auschwitz.“ Dat stond hem voor ogen. „Het is nu bij- na een manifest geworden.“ Hij doet op de conferentie en de tentoonstel- ling die Albert Siebelink rond het re- quiem heeft georganiseerd om aan- dacht te vragen voor Roma en Sinti, voor hem had dat niet gebeven. Hij vindt het best. Zonder Albert Siebelink was het requiem er nooit geko- men.

Hij noemt het requiem „een sim- pel werk“. „Ik ben een simpel mens, ik had geen idee wat er bij het schri- ven van een requiem komt kijken.“

Zijn requiem draagt nauwelijks sporen van zigeunermusiek. Alleen het motief van een stijgende of dalen- de zigeunertoonladder keert steeds terug, op het eind zelfs heel nadruk- kelijk. „Als om te zeggen: Wij zijn er ook nog nog“, vertelt Roger Moreno. „Wij zijn er nog.“

Ooit schrijft hij een opera over de Zwitserse zigeunerkinderen die wer- den ingesloten bij hun ouders. Voor hun eigen bestwil. „Ouders die hun kinderen zoeken. Kinderen die hun ouders zoeken. Hartverscheurend.“

DOORDICHT WITTENBERG

Roger Moreno Rathgeb is Sinto, enkelvoud van Sinti. Hier in het dorp Le- miers, gemeente Vaals, noemen ze hem woonwagenveld- woner of zigeuner. Sinti behoren tot het nomadische Roma-volk dat stamt uit India en Pakistan.

Hij woont tijdelijk in een rijtjes- huis dat ooit als vrijgezellenwoning. Twee nepten banken naast elkaar. Plastic zakken midden op de vloer. Op de aanrecht een pot Nescafé en een gebroken gezinsfles Cola. Tijde- lijk duurt al bijna twee jaar. Totdat de woningstichting het plaatselijk woonwagenveld heeft omgebouwd tot woonerf. Woonwagens zijn woningen geworden. Roma trekken niet meer.

Acht tot tien miljoen Roma leven er in Europa. Ze spreken allerlei vari- anten van de Romataal, het Roma- nes. Sinds de negentiende eeuw wor- den ze in Europa gewantrouwd, ver- jaagd en gediscrimineerd.

Hier in deze kale kamer waar zijn keyboard en computer staan, heeft hij einderloze nachten aan het re- quiem „geprut“. Dat woord gebruikt hij zelf. Hier ligt ook de partituur van het muziekstuk. Opus 4. Voor so- praan, alt, tenor, bariton, gemengd koor of orkest. „Opgedragen aan alle slachtoffers die tijdens de holocaust in concentratiekampen omkwa- men.“

Hij laat een fragment horen van de computerversie. „Overlevenden biden voor de doden. Doden richten zich tot de overlevenden. Hoop en wanhoop wisselen elkaar af.“ Hij ex- cuseert zich voor het ingeblikt ge- luid. Pas op 1 mei, tijdens een geza- menlijke repetitie, hoort hij zijn re- quiem voor het eerst in het echt.

Deel van de partituur Requiem voor Auschwitz.

„Het was alsof ik thuis kwam“, vertelt Roger die zich inmiddels „Mo- reno“ noemt omdat die artiesten- klenk dan „Rathgeb“, „ik kreeg mijn eigen woonwagenveld. Ze namen me op in de familie.“ Van hem leerde hij het betekenis Sinti te zijn. Zij leerden hem de taal en mores.

Steds dwuden ze hem weer een nieuw instrument in handen. Een ac-

cordeon. Om het orkest meer volume geven. Een contrabas. Zoek het maar uit. En spelen maar. 's Avonds in zijn woonwagenveld zat hij einderloos te pie- len. Zonder leermeester, zonder leer- boek.

Pas met de viool ging het mis. Of eigenlijk ging het nog jaren goed. Totdat hij na een optreden te horen kreeg dat zijn spel onzuiver was. Voor het eerst nam hij les: bij een Hongaarse Roma die hij kende van de vloerhandel. Diens kritiek was vernietigend. Hij hield de strijklus ver- keerd vast, zijn vingerzetting was verkeerd, zijn houding deugde niet. Hij moest helemaal opnieuw leren spelen.

De Hongaarse Roma moedigde hem aan noten te leren lezen. „Er ging een nieuwe wereld voor mij open. Ik leerde hoe ritmes in elkaar zitten, hoe een akkoord is opge- bouwd.“

„Un de bie!“ haalde hij boeken over muziektheorie en compositie. Hij leerde ook CD's en platen met werk van Mozart, Beethoven, Brahms, la- ter van minder bekende composi- tionen. Zijn belangstelling voor klassi- sche muziek was gewekt.

Langzaam groeide het verlangen zelf een groot muziekstuk te schrij- ven.

‘Er ging een wereld open. Ik leerde hoe ritmes in elkaar zitten, en hoe een akkoord is opgebouwd’

De NOS zendt op 4 mei, de dag van de Nationale Dodenherdenking, een uitvoering uit van het Requiem voor Auschwitz. Aanvang: 22.00 uur. Voorafgaand staat een docu- mentaire geprogrammeerd. De Ver- geten Holocaust, waarin componist Roger Moreno Rathgeb is te zien. Aanvang: 20.25 uur. Ditzelfde avond wordt het Requiem uitge- voerd in de Concertzaal Tilburg. Aanvang: 20.45 uur.